

In de zomer van '42 waren er onder de vijf leden van het Nationaal Comité twee die uitgesproken illegaal werk deden: Vorrink, redacteur van *Verzet* en schrijver van verscheidene illegale brochures (waaronder in de herfst van '42 een principiële beschouwing tegen het communisme en de CPN¹) en de bankier Menten die enkele spionagegroepen financierde en trouwens ook Vorrink veel geld gaf voor zijn publicistische arbeid. Jan Schouten die van de zomer van '41 af het kader van de opgeheven en verboden ARP bijeenhield, was in juni '42 gearresteerd; hij werd pas begin december uit het concentratiekamp Amersfoort vrijgelaten: in het grootste deel van '42 heeft hij dus aan de beraadslagingen in het Nationaal Comité niet kunnen deelnemen. In feite werd zijn plaats toen door dr. van Dijk ingenomen. 'Aan de oud-minister van Dijk', aldus later de in juli '40 ontslagen burgemeester van Den Haag, mr. S. J. R. de Monchy, 'die mij in 1942 namens een niet nader genoemde, in het geheim werkende, voorlopige regering vragen kwam of men er op rekenen kon dat ik terstond na de bevrijding het bestuur van Den Haag weer op mij zou nemen, gaf ik natuurlijk een toestemmend antwoord.'²

Hoe moet men dat begrip 'voorlopige regering' interpreteren? Men moet het zien als een overgangsbewind dat misschien maar enkele dagen, hoogstens enkele weken aan de macht zou zijn. Het Nationaal Comité zag dit als *zijn* taak; vooral meende het dat het op zijn weg lag, tijdens de bezetting de vele voorbereidende maatregelen te treffen die nodig waren om te waarborgen dat het Nederland van na de bevrijding in staatkundig opzicht wezenlijk hetzelfde zou zijn als daarvóór; op sociaal-economisch gebied, dat realiseerde men zich, moest veel verbeterd worden. Het was van Dijk die behalve de Monchy ook tal van andere ontslagen burgemeesters en commissarissen der koningin ging polsen en die naging, 'of de politie ter plaatse betrouwbaar was en, zo niet, wat er dan moest gebeuren.'³ Men concentreerde zich op het uitvoerend gezag; aan de vertegenwoordigende lichamen werd nauwelijks aandacht besteed. Menten en Ringers waren er trouwens fel tegen dat de Staten-Generaal weer onmiddellijk in hun oude samenstelling zouden terugkeren (van NSB'ers gezuiverd uiteraard), 'want dat betekende', aldus later Schouten, 'dat de oude 'zwaar belaste politieke partijen' en hun leidlieden zouden terugkeren met den aanlevende van dien.'⁴

¹ Op deze brochure: *De oorlog en het gevaar van het bolsjewisme*, die in een oplage van 10 000 exemplaren verscheen, komen wij in deel 9 terug waarin wij de ontwikkeling van de in bezet Nederland levende toekomstdenkbeelden zullen weergeven als inleiding tot de besluitvorming te Londen. ² S. J. R. de Monchy: *Bezetting en bevrijding. Persoonlijke herinneringen* (1953), p. 32. ³ Getuige J. Schouten, *Eng.*, dl. V c, p. 791. ⁴ A.v., dl. VII c, p. 409.